انسان تا وعده نداده، آزاد است. اما وقتی وعده می دهد، زیر بار مسؤولیت می رود و تا به وعده‌هایش عمل نکند رها نخواهد شد. امام حسن علیه السلام

سال پنجم/ شماره یازدهم / پاییز ۱۳۹۰ / ۸ صفحه

فرهنگ و مشاوره

ضرورت توجه به مسائل فرهنگی در مشاوره

زهرا گیتی پسند
دانشجوی دکتری مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی

ادامه از صفحه ۱

جهان بینی نیز دارای ابعاد شناختی مهمی است. زیرا با سایر فرایند های اطلاعات، نظام منطقی و برداشت های درونی فرد در رابطه بوده وبه همین دلیل در تمامی فرآیند مشاوره ضروری است.

در طی چند سال گذشته مدل های مشاوره و درمان از رویکرد های روان پویشی مبتنی بر دیدگاه درون روانی به سمت رویکرد های رفتاری -شناختی مبتنی بر دیدگاه مسأله گشایی و رویکردهای سیستمی متمرکز بر تعاملات خانوادگی تغییر کرده و در سال های اخیر نیز به سمت درمان های کوتاه مدت پیامدنگر مبتنی بر دیدگاه بوم شناختی، تغییر جهت داده است.

شکل (۱) مدل بوم شناختی را در فرایند مشاوره نشان می دهد. در این مدل، فرد در بافت خانواده و خانواده نیز در بافت نظام های اجتماعی بزرگتر نظیر مدرسه، محیط کار و جامعه مورد مطالعه قرار می گیرد. هم چنین خود این نظام های اجتماعی نیز در چارچوب سیستم های بزرگ متشکل از نگرش ها، جهان بینی های فرهنگی، جنسیت، نژاد، طبقه اجتماعی، قومیت، مناطق جغرافیایی و سایر عوامل مورد بررسی قرار می گیرند. تمامی این سیسْم ها با همدیگر تعامل دارند و روی یکدیگر تأثیر متقابل می گذارند.

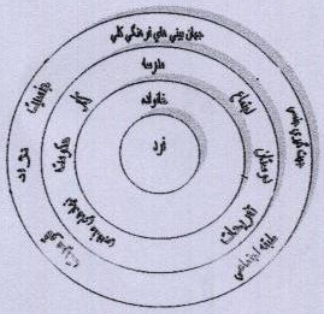

شکل ۱: کنش متقابل بین فرد، خانواده، سیستم های اجتماعی و جهان بینی های فرهنگی کلی

امروزه جوامع بیش از گذشته نسبت به اثرات منفی نژادپرستی، تبعیض جنسی، سن گرایی، طبقاتی نگری، محرومیت و فقر بر بهزیستی و سلامت روانی اجتماعی افراد واقف گشته است. روز به روز هم شرایط اضطراب انگیز پیچیده تر می شوند و هم نیاز به خدمات مشاوره ای افزایش می یابد. رکود اقتصادی و افزایش بیکاری در سال های اخیر به افزایش فشارهای مالی، خانوادگی و شخصی منجر شده است. امروزه انتظارها در باره مشاغل و حرفه ها کاملاً دگرگون شده است. دیگر نمی توان انتظار داشت که فرد کار مطمئنی پیدا کند و تا آخر عمر در یک شغل ثابت بماند.

همچنین امروزه جوامع در نتیجه مهاجرت و تغییرهای جمعیتی به شدت چند فرهنگی شده است. ارزش های سنتی غیر منطقی دیگر غالب نیستند و ساختارهای سنتی مبتنی ناهماهنگی بین نیاز روز افزون جامعه، افزایش پیچیدگی های اجتماعی، ضرورت بررسی افراد و رفتارهای آنان را در درون سیستم های فرهنگی اجتماعی متناسب، نظیر اشکال مختلف خانواده مانند خانواده هسته ای و گسترده، همسایه ها و گروه های در حال تغییر، محیط کار و مدرسه را آشکار ساخته است. بنابراین، نه تنها ایجاد تمایز بین متغیرهای اجتماعی، فرهنگی، فردی و بین فردی مؤثّر در میزان استرس فردی مهم است، بلکه شناخت رابطه متقابل میان این متغیرها نیز حائز اهمیت است.

به عنوان مثال ترس از دست دادن شغل و یا نارضایتی از شغل در یک سیستم اقتصادی بسته، ممکن است به احساس ناکامی در فرد منجر شود، و این ناکامی به صورت اختلافات زناشویی و یا علایم جسمانی مانند سردرد، زخم معده و یا فشار خون بالا تظاهر نماید.

تأثیرعوامل فرهنگی در مشاوره حرفه ای

مشاوره حرفه ای نیز تحت تاثیر فرهنگ و عوامل وابسته به آن دستخوش تغییر واقع شد. کار به دلیل نقش عمده‌ای که در زندگی روزانه انسانها دارد، روانشناسان را ناگزیر می سازد تا عوامل بین فرهنگی را در رفتار شغلی مورد مطالعه و آزمایش قرار دهند. جمعیت شناسی رو به تغییر ایجاب نمود کارفرمایان مجدداً در خصوص سیاست های خود بیاندیشند و مشاوران را نیز با این سؤال مواجه کرد که آیا نظریات قدیمی می تواند پاسخگوی مسائل و روابط پیچیده ی امروزی باشد ؟

بنابراین صاحبان مشاغل از مشاوران خواستند خدمات مناسب فرهنگی ارائه دهند. از سوی دیگر مراجعان گروههای قومی مختلف نیز خواستار دریافت خدمات مشاوره ای متناسب با خود بوده و هستند.

البته فرضیات یکسانی نیز در خصوص کار در سراسر دنیا وجود دارد. به عنوان مثال اینکه همه توانایی خرید و فروش را دارند، شغل پدید آورنده بزرگی، مقام و منزلت در زندگی فرد است، بعضی از مشاغل از سایر مشاغل ارزشمندترند و اینکه شغل نقش مرکزی در زندگی افراد دارد.

اصول مشاوره چندفرهنگی

ایوی و دیگران(۱۹۷۷)، اصول مشاوره چندفرهنگی را بدین شرح مطرح نمودند:

۱. مشاوره چندفرهنگی، عوامل مختلف دیدگاههای مشاوره را به شکل یک فرانظریه ادغام می نماید.

۲. مشاور و مراجع تجارب مختلفی داشته و شخصیتشان در محیط های مختلفی رشد نموده و لازم است این تفاوت ها در مشاوره چندفرهنگی در نظر گرفته شود.

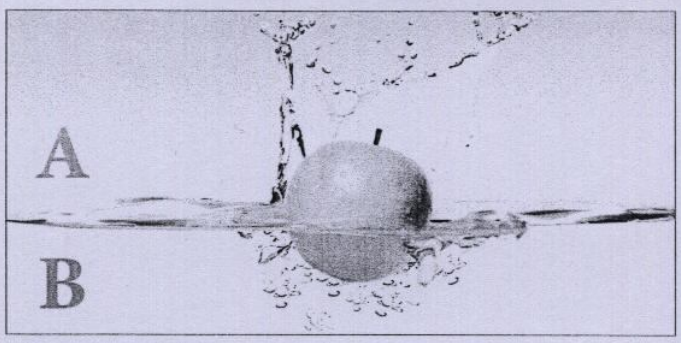

ضرورت توجه به مسایل فرهنگی در مشاوره حرفه ای

با اینکه نیاز روز افزون به راهنمایی و مشاوره ی حرفه ای در مقیاس جهانی وجود دارد، رویکردهای پایه گذاری شده راهنمایی حرفه ای محدود به نظر می رسند و امروزه فعالان عرصه راهنمایی و مشاوره حرفه ای جهت مدرنیزه کردن فعالیت هایشان به چالش کشیده شده اند. لازم است مشاوره شغلی در زمینه ای فرهنگی صورت گیرد، تا ضمن این که به مراجعان کمک می نماید اهدافی را مشخص نمایند که با جهان بینی شان هماهنگ باشد، مشاور را نیز در انتخاب تکنیک های مناسب فرهنگ مراجع یاری دهد. اما نظریه های شغلی از ابتدا، بافت محیطی، سیاسی - اجتماعی و فرهنگی را که بر تصمیم گیری شغلی فرد مؤثر است، نادیده گرفته اند. در اثر این چشم پوشی، بسیاری از نظریات و فنون شغلی گرچه به میزان وسیعی به کارگرفته می شوند، نابسنده اند و زمانی که مراجعان وارد فرآیند مشاوره شغلی می شوند، احساس می کنند تجاربشان کاملاً منحصر به فرد است.

تا کنون هیچ نظریه خاصی که تنها تمرکزش رفتار حرفه ای خرده فرهنگ ها باشد، تدوین نشده است، اما مشاوره متناسب با فرهنگ توسط فواد و بینگهام، لئونگ و هارتانگ مطرح گردیده است.

مشاوره چندفرهنگی، عوامل مختلف دیدگاه های مشاوره را به شکل یک فرانظریه ادغام می نماید، در عین حال ایجاد رابطه مبتنی بر همدلی، گرمی، احترام و توجه را مد نظر دارد.

بنابر نظر سو و همکارانش، لازمست مشاور علاوه بر احاطه کامل نسبت به نظریات کارآمد شغلی، بر تأثیر فرهنگ نیز واقف باشد و ضمن انعطاف پذیری متغیرهای فرهنگی مراجع را در نظر داشته باشد. لازمه ی این مسأله این است که مشاور صلاحیت های چند فرهنگی در خود ایجاد نموده و برای مشاوره چند فرهنگی آماده باشد. به عبارت دیگر، در پی کسب دانش و مهارت هایی باشد که او را کمک نماید بتواند با گروههای خاص فرهنگی کار کند. بنابراین لازم است مشاور اطلاعات کافی در خصوص مسیر حرفه ای مراجعان قومیت های مختلف داشته باشد. همچنین سایر وظایف مهم مشاور در مشاوره حرفه ای چند فرهنگی عبارتست از : شناخت سطح انگیز، مرتب نمودن وتفسیر اهداف، انتظارات و محدودیت های مراجعان.

در مشاوره حرفه ای چند فرهنگی، نقش خانواده، غیر قابل انکار است. چاپ و فنگ نوشتند:

در زمان مهاجرت خانواده ها، فشارهای مختلف و زیادی

ارزیابی درمشاوره حرفه ای چند فرهنگی

از جمله مهمترین عوامل موثر در ارزیابی مشاوره حرفه ای چند فرهنگی، بررسی وضعیت مهاجرت و فرهنگ پذیری مراجع است. وضعیت مهاجرت مراجع (از نظر قانونی یا غیر قانونی بودن) نقش انکارناپذیری بر مسیر حرفه ای مراجع دارد. منظور از فرهنگ پذیری نیز، فرایند مداوم و در حال پیشرفتی است که در طی آن، در حالت مطلوب سرانجام فرد مهاجر به نقطه ای می رسد که ضمن ارزش گذاری به فرهنگ خود، فرهنگ جدید را نیز می پذیرد.

بنا بر نظر شبکه بین المللی راهنمایی اروپا (INEG)، از طریق طرح سوالات مناسب در ابتدای مشاوره می توان ضمن غلبه بر مشکلات زبانی (که خوشبختانه ناپایدارند) راه حل های واقعی جهت حل مشکلات مراجعان ارائه و در آموزش حرفه ای مراجعان جوان متوجه ایجاد انگیزه جهت انتخاب شغل، آموزش و اشتغال آنان بود. همچنین در برنامه های ارائه شده توسط این شبکه، فراگیری زبان و فرهنگ کشوری که مراجع به آن مهاجرت نموده است لحاظ شده است. بر این اساس لازم است هر مراجعی ضمن مشاوره فردی با مشاور حرفه ای، آگاهی نسبتاً کاملی در خصوص نظام مشاغل و امکان پیشرفت در شغل دریافت نموده و در پایان دوره ی آموزش مهمترین مسائل نظری و تجربی را در مورد شغل خاص بداند.

گرچه کلام بخش مهمی از رابطه ی مشاوره ای را تحت تاثیر خود قرار می دهد، اما توجه به فرا رابطه نیز مهم است. کیفیت خاص صدا، لحن وحرکات دست و صورت در زمان صحبت کردن، ناقل پیام های زیادی برای مشاور است. صبر، حوصله، تدبیر و مهارت های تخصصی مشاور در این زمینه کمک کننده است. بدین منظور لازمست اشکال ارتباطی عمیقاً آموخته شده و در مشاوره ی حرفه ای مراجعان به کارگرفته شود؛ زیرا مشاوره حرفه ای بسیار پیچیده است وعوامل زیادی بر انتخاب حرفه تاثیر دارند.

مدل مشاوره حرفه ای چند فرهنگی

بنابراین به نظر می رسد مدل مشاوره شغلی چند فرهنگی مراحل ذیل را شامل شود:

۱. ایجاد رابطه ی مناسب فرهنگی؛ در این مرحله مشاور از طریق همدلی، گرمی، احترام و توجه می کوشد زمینه برقراری رابطه با مراجع را آماده نماید. همچنین تلاش می کند به انتظارات مراجع از مشاوره و مشاور پی ببرد.

۲. شناسایی مسایل شغلی؛ در این مرحله مشاور به بررسی عوامل مؤثر بر تصمیمات قبلی مراجع می پردازد.

۳. ارزیابی تأثیر متغیرهای فرهنگی بر مسایل حرفه ای؛ در این مرحله مشاور به مراجع کمک می کند به بررسی تأثیرات فرهنگ بر رفتارهایش پرداخته و تصمیم بگیرد آیا می خواهد همان رفتارها را ادامه دهد یا خیر.

۴. تنظیم اهداف و فرایند مشاوره متناسب با فرهنگ؛ در این مرحله مشاور به مراجع کمک می کند اهداف مناسب را تنظیم نماید.

۵. انجام مداخلات مناسب فرهنگی؛ این مرحله شامل تلفیق ارزیابی های انجام شده و انتخاب بهترین مداخلات می باشد.

۶. تصمیم گیری، در این مرحله مشاوربه مراجع کمک می کند بر اساس اهداف مناسبی که طراحی نموده است، تصمیم گیری نماید.

۷.اجراء؛ در این مرحله هدف مشاور، کمک به مراجع در جهت اجرای تصمیمات اخذ شده می باشد.

نتیجه گیری

بررسی تنوع فرهنگی، جهت درک عمیق تر منحصر به فردی مراجعان و فرهنگی که متعلق به آن هستند، قابل ستایش است. آگاهی از فشارهای متفاوت بر افراد و پاسخ هایشان به این فشارها، برای مشاوران حرفه ای لازم